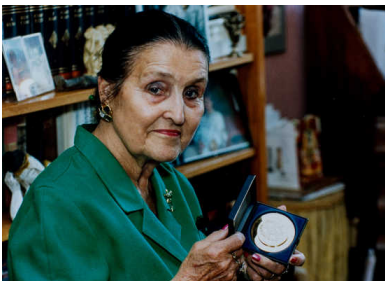

"Maak ze kapot. 't Zijn allemaal spionnen!"

De 18-jarige Gaby Warris, haar moeder en grootmoeder worden opgepakt en weggevoerd als 'staatsgevaarlijke elementen'.

Gaby Warris.
Joost De Bock

Gaby Lijnkamp, dochter van Gaby Warris: "Mijn moeder schilderde, maar heeft het trauma nooit verwerkt."
Joost De Bock

Joost De Bock

Het lichaam van Maria Ceuterick, de oma van Gaby.
kos

De kiosk van Abbeville.
KOS

Dit weekend wordt de 75ste verjaardag herdacht van het begin van de Tweede Wereldoorlog in ons land, toen de troepen van Hitler in de vroege ochtend van 10 mei 1940 België binnenvielen. De 'grote' verhalen van die oorlog zijn genoegzaam bekend, de 'kleine' veel minder. Ten onrechte. In deze zevendelige reeks brengen wij de buitengewone oorlogsverhalen van zeven gewone Belgen. Nu eens herkenbaar, dan weer wraakroepend, altijd aangrijpend. DEEL 1: GABY WARRIS

GABY WARRIS OVERLEEFDE DE SLACHTPARTIJ VAN ABBEVILLE - De oorlog is nog maar een paar uur oud als de 18-jarige Gaby Warris, haar moeder en haar grootmoeder zonder pardon met de dievenkar naar de gevangenis worden gevoerd. Drie onschuldige, doodsbangе vrouwen uit Brugge worden samen met 'staatsgevaarlijke elementen' naar het Noord-Franse Abbeville gebracht en opgesloten in de kelder van een kiosk. Van de 78 gevangenen worden er 21 geëxecuteerd, een waar bloedbad dat Gaby voor de rest van haar leven tekent.

FRIEDA JORIS

Op 10 mei 1940 staat de radio op in de Gaspaardstraat 12 in Brugge. Als Gaby Warris, net 18 jaar geworden, hoort dat het oorlog is, doet ze wat van een jonge verpleegster zoals zij verwacht wordt. Ze legt haar uniform klaar, neemt een tas en stopt er verbandmateriaal en ontsmettingsmiddelen in. Haar moeder zit in de zonovergoten kamer een brief te schrijven naar haar man die in Nederland verblijft. "Schrijf pappie dat hij onmiddellijk naar huis komt, dan zijn we tenminste tezamen" zegt het meisje. Maar het weerzien zal maanden duren en het gezin zal nooit meer compleet zijn.

Om 9.30 uur rinkelt de bel. Voor de deur staat de Brugse politiecommissaris Georges Beauprez. "Wij moeten u aanhouden in naam van de procureur des Konings", zegt de man plechtig en voor moeder Maria-Gabrielle ook maar een woord kan zeggen, stormen twee agenten de trap op. Ze zoeken vader Ernst Warris en omdat die in Nederland bij zijn zieke moeder verblijft, worden niet alleen zijn 38-jarige vrouw, maar ook de jonge Gaby en haar grootmoeder weggevoerd in een boevenkarretje. De hele straat kijkt toe en de 60-jarige Maria Geerolf-Ceuterick schaamt zich dood. Wat moeten de burens wel denken? Gaby ziet hoe één man breed lachend tussen de menigte staat: de pastoor van de Magdalenakerk die ruzie heeft met vader Warris en wellicht aan de basis van de aanhoudingen ligt. Want oorlog en zeker die warrige eerste dagen vol spionagekoorts zijn een geschikt moment om ongestraft afrekeningen te maken. Duizenden 'verdachten' worden aangehouden zonder grondig onderzoek. Spionnen, maar evengoed totaal onschuldige burgers.

Want staatsgevaarlijk is de familie Warris allerminst. Grootmoeder Maria Ceuterick, een geboren en getogen Brugse, is zelfs heel geliefd in de buurt. Dat kan evenwel niet gezegd worden van haar inwonende schoonzoon. De

Nederlandse architect Ernst Warris is immers een man met een heel moeilijk karakter. Hij heeft lak aan de bekrompen Brugse bourgeoisie waartoe zijn schoonfamilie behoort en ligt zowat met iedereen overhoop en in proces. Op de koop toe is hij protestants in dit zeer katholieke milieu en de pastoor is razend als Ernst zijn dochter na haar communie verbiedt nog naar de Magdalenakerk te gaan. Tegen haar zin moet Gaby ook van school veranderen, maar vaders wil is wet.

Dat Warris echter stiekem voor de Duitsers zou werken, is hoogst onwaarschijnlijk. Spionnen zijn meestal onopvallende mensen, geen dwarsliggers zoals Ernst.

In het Pandereitje worden de drie vrouwen samen opgesloten in een cel en ze krijgen elk een strozak om op te slapen. Juwelen moeten ze afgeven, ze worden bruto behandeld en afgesnauwd. Waarom ze er zitten, weten ze niet, ze worden niet eens ondervraagd. Ze mogen al blij zijn dat ze 's morgens een homp brood krijgen en 's avonds wat groentesoep. Gaby krijgt maagkrampen van de angst. Haar moeder maakt zich vooral zorgen om haar twee jongste dochters van 5 en 11 jaar die in de tuin speelden toen ze opgepakt werden.

Geen compassie

Op 15 mei, als ze al vijf dagen opgesloten zitten, vliegt de celdeur plots met veel geweld open. "Meekomen!" De drie verschrikte vrouwen worden door brullende rijkswachters samen met andere de gevangenen voortgedreven. Een broeder krijgt een mep met een gummistok die zijn neusbeen breekt en zijn oogkas beschadigt. Zijn gezicht zit onder het bloed, maar de gendarmen hebben geen compassie. "Het zijn allemaal toch maar spionnen."

De meute wordt verdeeld over drie autobussen die naar de Franse grens rijden. In totaal 79 gevangenen, een zeer gemengd gezelschap. Duits-gezinden maar

ook joden, communisten, toevallige passanten. De jongste van allemaal is Gaby Warris.

Snikheet en benauwd is het in die rijdende bakoven. Gaby is niet in staat te reageren en kijkt verwezen voor zich uit, moeder huilt en grootmoeder is helemaal in zichzelf gekeerd. Als ze om water smeken, wordt een fles voor hun voeten uitgegoten. Als eten krijgen ze blikjes 'corned beef' met de sneer: "Gebruik je tanden maar om ze open te krijgen." Niemand slaagt erin, de rijkswachters vinden het een geweldige grap.

In Duinkerke worden de bussen bekogeld met stenen en één man moet uitstappen: Léon Degrelle, de leider van de fascistische rexisten.

's Avonds laat komt de radeloze stoet toe in de gevangenis van Béthune waar de mannen slaag krijgen met gummiknuppels en de vrouwen blauwe plekken oplopen door de harde geweerkolven die tegen hun benen worden gekletst.

Gaby, Maria-Gabrielle en Maria moeten zich helemaal uitkleden, mogen vervolgens hun ondergoed weer aantrekken en worden ruw elk in een andere cel geduwd. In nummer 28 krijgt Gaby te horen dat ze niet op de brits mag gaan zitten of liggen, waar een strozak en een paardendecken op ligt. Rechtstaan in de boodschap tot het zes uur is en het bevel 'couchez' wordt gegeven. Eten krijgt ze niet, maar er is een kleine wasbak met een kraantje en een grote bak om haar behoefte in te doen. Ze sukelt in slaap met het geluid van haar grommende maag. Het keiharde stuk brood dat ze de volgende morgen krijgt, wordt pas eetbaar als ze het onder de kraan wak maakt. In al die miserie krijgt Gaby ook nog haar maandstonden. Om zich te behelpen, scheurt ze haar onderhemd in repen. Maar het ergst van al is de onzekerheid. "Wat gaat er met ons gebeuren?" De vrouwelijke cipiers die ze ziet hebben er plezier in. 'Demain', blaffen ze, en trekken met de vinger een streep over hun keel.

Na vier dagen in haar cel ziet Gaby op 19 mei haar moeder en grootmoeder weer. Ze vertrekken, samen met alle andere lotgenoten, voor weer een rit naar het onbekende en worden uitgejouwd door omstanders. "Het zijn smeerlappen. Maak ze kapot!" De volgende halte is de gevangenis van Abbeville die echter vol zit. Waar nu naartoe? Naar de ruimte onder de kiosk, naar het valluik dat toegang geeft tot de hel.

De zon is onder, het is aardedonker in de kelder en de 78 gevangenen struikelen er over lege blikken en stukken glas. Eens de luiken gesloten staan ze opeen geprangd als haringen in een ton. Het stinkt er naar benzine, olie en al snel ook naar urine en uitwerpselen. Iedereen rilt van de kou en van de angst en pas bij het ochtendkrieken van 20 mei piept er licht door de kleine ramen.

'Heb moed, mijn kind'

Een man spreekt plots Maria-Gabrielle aan. "Maar mevrouw Warris, wat doet u hier?" De moeder van Gaby herkent Joris Van Severen, stichter van het Vlaams-nationalistische Verdinaso, die ze ooit bij kennissen heeft ontmoet. Ze spreken over vroeger en de schimmige onderwereld met zijn bleke wezens wordt ineens wat menselijker. Maar niet voor lang, op de middag wordt Abbeville gebombardeerd. De kelderbewoners daveren, horen en zien vergaan.

Eens het ergste voorbij gaat het valluik open. "Ik zoek vier mensen van goede wil", zegt de officier in de deuropening en de gevangenen fluisteren: "Eindelijk krijgen we iets te eten." Vier mannen vertrekken gretig 'om brood te halen', maar kort daarop weerklinken vier gewerschoten. De enige die onmiddellijk reageert, is Gaby Warris. "On les a fusillés", zegt ze verschrikt, maar niemand gelooft haar. Als dezelfde militair weer verschijnt met een grote trommelrevolver in de hand, eens te meer vier gevangenen

meeneemt en er weer vier schoten vallen beseft iedereen dat alleen de dood op het menu staat. "Ik zie die beul nog altijd", zal Gaby later zeggen. Zijn gezicht vertrokken van woede en het schuim op de lippen onder een grote, zwarte snor. "Jullie worden allemaal geëxecuteerd", roept hij hysterisch. Iemand gooit een handgranaat in de kelder die echter niet ontploft.

Als het valluik weer wordt geopend, geeft Joris Van Severen moeder Warris een hand en loopt de trap op naar buiten, zijn dood tegemoet. Voor grootmoeder Maria Ceuterick is de maat vol. Ze omhelst haar dochter en zegt kalm: "Heb moed, mijn kind. Papa zal wel voor je kinderen zorgen." Ze pakt ook Gaby nog even stevig vast en mompelt in het Brugs: 'Ochërme m'n dutske'. Rechttop, haar handtas stevig in haar hand loopt ze de buitenwereld en haar dood tegemoet. Schoten weerklinken, maar oma Warris blijkt later afgemaakt met vijf bajonetsteken in de borst en één in de buik. En alsof dat niet genoeg is werd ook de linkerkant van haar schedel met een geweercolf ingeslagen. "Het einde van een lieve vrouw die altijd het goede gedaan had en zich nooit voor politiek had geïnteresseerd" schrijft Gaby later. "Mijn moeder geraakte in shock, ik kon het wel uitschreeuwen".

Iedereen bidt

Ondertussen herbeginnen de bombardementen, gaat het luik open en moeten weer vier nieuwe slachtoffers mee. De achterblijvers in de kelder beseffen dat hen hetzelfde lot is beschoren. Uitstel van executie, tenzij er een wonder gebeurt. Moeder Warris begint luidop te bidden en jood, communist of spion: ze prevelen allemaal mee. Plots klappt het luik open en de vier net weggevoerde gevangenen dalen met stramme benen de trap af. Ze danken hun leven niet aan de goddelijke voorzienigheid, maar wel aan de tussenkomst van luitenant Jean Leclabart die het bevel van de man met de snor, René Caron,

overneemt. "Er wordt niet meer geschoten", verzekert de officier.

Iedereen mag de kelder uit en niemand durft te kijken naar de lijken van hun 21 lotgenoten die er naast de kiosk liggen. Met 57 zijn ze nog en ze lopen in rijen van drie begeleid door soldaten door Abbeville. Van het Noord-Franse stadje blijft niet veel meer over. Rokende puinhopen waar eens belle-époquehuizen stonden. Grote kraters en smeulend vuur. Het vervloekte paviljoentje is echter overeind gebleven en Gaby kan maar aan één zaak denken: 'Had grootmoeder nu toch nog even gewacht, dan leefde ze nog.'

De haveloze bende gaat te voet op weg naar Rouen, ongeveer 100 km verder. Onderweg horen ze nieuwe bominslagen, af en toe moeten ze dekking zoeken en bij elke stap worden de hakken van de schoenen van Gaby wat kleiner. Blaren, honger, angst en hartenpijn, maar het meisje ziet toch hoe de maan een heldere nacht verlicht. Moeder Warris snikt de hele tijd: "Mijn lieve, lieve moeder."

Eens in Rouen belanden ze in een concentratiekamp waar vooral joden zitten. Eén van hen geeft hen een paardendeken maar slapen moeten ze op de grond. Op 24 mei komen twee Belgische officieren de 'Belgische verraders' in het kamp ondervragen. Al gauw komen Joseph Dehennin en Paul Demez erachter dat moeder en dochter Warris totaal onschuldig zijn. Commissaris Dehennin is zelfs zo onder de indruk dat hij met zijn eigen centen een hotelkamer huurt waar de twee Brugse vrouwen zich voor het eerst sedert hun arrestatie kunnen wassen en verschonen. "Die avond", schrijft Gaby, "bleef ik maar in bad mijn haar keer op keer inzepen en uitspoelen, zo vervuild was ik." In het zachte bed geraakt ze echter niet in slaap, dat lukt pas als ze op de grond gaat liggen. Gaby is de matras ontwend.

Depressief

Toch duurt het nog tot 1 juni vooraleer moeder en dochter Warris weg mogen. Ze nemen de trein naar Bordeaux, melden zich als vluchtelingen bij het Rode Kruis en worden ingekwartierd in een barak in Belin in de Gironde. Met moeder Warris gaat het van kwaad naar erger. Ze is depressief, heeft veel last van astma, krijgt koorts en pijn in de rug. Op 14 juli beslissen de vrouwen dat het genoeg is geweest. Oorlog of niet, ze willen naar huis. Ze gaan te voet naar Bordeaux, een barre tocht van 50 km. Een kleine week later, op 20 juli 1940, zijn ze eindelijk weer in de Gaspaardstraat in Brugge.

Moeder Warris komt het bloedbad en de executie van grootmoeder Maria Ceuterick nooit te boven. Door de ontberingen in Abbeville heeft ze een wankele gezondheid en de angst verlaat haar nooit: telkens de bel gaat, krimpt ze in elkaar en ziet ze weer de agenten staan die haar gevangen namen. Samen met Gaby gaat ze nog één keer terug naar de kiosk van de hel als de Duitsers een onderzoek instellen naar het bloedbad. Luitenant René Caron en sergeant François Mollet worden verantwoordelijk gesteld voor de slachtpartij, ter dood veroordeeld en op 7 april 1942 geëxecuteerd.

Gaby zal als verpleegster van het Rode Kruis in het Minnewaterziekenhuis aan de slag gaan, waar ze weer geconfronteerd wordt met de oorlog in al zijn gruwel. Ze verzorgt de slachtoffers van schepen die door een mijn zijn getroffen: darmen uit de buik, onder de olie, ledematen afgerukt. Ze vervoegt ook de vliegende hulpbrigade en het Vlaamse Kruis. Na de oorlog trouwt ze met een Nederlandse kapitein, woont met hem in het buitenland en maakt carrière als kunstschilder. Maar de heimwee naar Brugge blijft en in januari 1991 komt ze er terug wonen. In de Baron Ruzettelaan met haar man, zes katten en een hond.

Schilderen

Ook Gaby blijft getekend door het bloedbad. Ze schildert de nachtmerrie van zich af, een fel contrast met de rest van haar werk dat meestal kleurrijk, exotisch en vrolijk is. Ze is aanwezig op alle herdenkingsplechtigheden opdat Abbeville nooit vergeten zal worden, maar waakt erover dat de nagedachtenis aan haar gedode grootmoeder niet politiek misbruikt wordt door sommige Vlaams-nationalistische kringen. Een taak die haar dochter Gaby Lijnkamp van haar overneemt.

Tot haar dood op 91-jarige leeftijd in september 2013 zit Gaby Warris één zaak vreselijk dwars. Het plein van de moordpartij in Abbeville heet 'Place Lieutenant Caron'. Onder het naambord staat te pronken dat hij gefusilleerd is door de Duitsers. Alsof dat genoeg is om van een moordenaar een held te maken.

BRONNEN: Het Bloedbad van Abbeville (Gaby Warris); Het drama van Abbeville (Tim Trachet) en interviews met Gaby Lijnkamp (de dochter van Gaby Warris) en Jean-Marie Bogaert.

MAANDAG DEEL 2

Grootmoeder zegt nog 'Ochèrme, m'n dutske',

en loopt haar dood tegemoet

In Duinkerke worden ze

met stenen bekogeld. Eén man moet uitstappen: Léon Degrelle, leider van de rexisten

De vrouwelijke cipiers hebben er plezier in. 'Demain', blaffen ze,

en trekken met de vinger een streep over hun keel